O`ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY va O'RTA MAXSUS TA'LIM VAZIRLIGI

NAVOIY DAVLAT PEDAGOGUKA INSTITUTI

PEDAGOGIKA FAKUL'TETI "MUSIQA" KAFEDRASI

Ilmiy nazariy va amaliy uslubiy ishlanma

CHOLG'USHUNOSLIK ASOSLARI

(Jahon cholg'ulari morfologiyasi, tarixiy genesis va ergologiyasi misolida)

Mavzu: **"OSIYO XALQLARI CHOLG'ULARI TARIXI"**

(Markaziy va janubiy Osiyo xalqlari eng qadimgi, qadimgi va an'anaviy cholg'ulari misolida)

Fan o`qituvchisi: S.B.SAIDIY- «Musiqa» kafedrasi, dotsent v/b.s.f.n.

Amudaryodan topilgan terrakota:(gilddan yasalgan "AYOLLAR ANSAMBLI" IV-asr er.avv.)

Navoiy - 2013

Sana: 15.05.2013.
Mavzu: “OSIYO XALQLARI CHOLG’ULARI TARIXI”
(jahon cholg’ulari morfologiyasi, tarixiy genesis va ergologiyasi misolida)

Darsning maqsadi:

1. **Tarbiyaviy maqsad:** Talabalarda milliy cholg’ular morfologiyasi va ergologiyasini o’rgatish va alohida ehtirom bilan qarashni tarbiyalash.
2. **Ta’limiy maqsad:** cholg’ushunoslik fanining mutaxassislik fani bilan izchil bog’liqligi va dolzarbligini yoritib berish.
3. **Rivojlantiruvchi maqsad:** Talabalarning milliy va jahon cholg’ulari haqidagi bilim va tushunchalarini rivojlantirish.
4. **Kasbga yo`naltiruvchi maqsad:** Talabalarni musiqa tarixi (osiyo, milliy va sharq cholg’ulari tuzilishi, shakli, xomashyosini o’rganish)ga qiziqtirish, musiqashunoslik kasbiga yo`naltirish.
5. **Milliy istiqlol g`oyasi:** Talabalarni milliy vatanparvarlik hamda xalaqaro birodarlik ruhida tarbiyalash.

Dars rejasi:

1. Cholg’ushunoslik fanining dolzarbligi (genesis va bosqichlari)
2. Jahon standartlariga xos klassifikasiya va strukturasi
3. janon cholg’ularining morfologiyasi va ergologik taxlili (og’zaki misollar keltirish)
4. kalitli so’zlar va glosariy

Darsning jihozi:

1.reja, video proyektor.
2.Turli mamlakatlar madaniyatida milliy cholg’ularning bosqichma-bosqich genezisi, nomlanishi (sozgarlik san’ati misolida/ og’zaki misollar keltirish)
3. O’zbek milliy cholg’ularining zamonaviy jahon standartlariga xos guruhlarda joylanishi.
4. Idiofon, Membronofon, Xordofon, Aerofon, Zoomorfologik va Pozoomorfologik cholg’ulari tarixi (morfologiya va ergologiya)

5. kolokvium

Mavzular doirasida o'tilishi shartli bo'lgan bosqichlar.

O'zbek xalq cholg'ularining bosqichma- bosqich Morfologik tarixi *(genezisi),* tasnifi va ergologiyasi misolida

1. **Afrotrop -** (1-ml, 700 ming yillik davr) va **Fergantropik -** (1ml,300 ming yillik) davr nomusiqaviy ***I d I o f o n l a r*** ko'rinishi.
2. **Poleolit -** (700 - ming yillik) bosqich nomusiqiy sifatlari.
3. **Shell –** (500 - ming yillik) tabiat o'zgarishi davri **ilk madaniyat** bosqichlari.
4. **Ashel** – (380 - ming yillik) ***ilk nomusiqiy idiofon cholg'ulari.***
5. **So'ngi Ashel -** (280 - ming yillik) bosqichda ***idiofon cholg'ularining turlari va ergologiyasi.***
6. **Mezolit –** (180 - m.yil)davrining **turli san'at** ko'rinishlari.
7. **Neondertal** – (130 - m.y.)davr bosqichida ***tosh-tasvir va idiofon cholg'ulari.***
8. **Must'e –** (100 - m.y.) bosqichida **ilk "Nog'ora" cholg'usining tarixi:** ***membronofon cholg'ularining morfologik genezisi.***
9. **Madlen –** (80 - m.y.) bosqichining madaniyat va san'ati.
10. **Nytq shakllanishi davri,** 40- minginchi yil, ***ilk geografik xududlarning paydoishi va cholg'ulari.***
11. **Neolit**- (18 - m.y.)bosqichida madaniyat va san'at shakllanishi davri. **"G'ajir nay"-** cholg'usining tarixi va ***raqs****(balet)* ***san'atining ilk shakllanishi.***
12. **Eneolit – (**11- m.y.) bosqichining **Idiofon** va **Membronofon** cholg'ulari.
13. **Temir –** davri (7-8- m.y.) bosqichida ***misli cholg'ularning*** *klassifikasiya* ***(sinflanish)*** *va strukturasi* ***(turlanishi).***
14. **Nisioniy va Parfioniylar -** (5 -m.y.) *ta'siroti davrining san'ati****: Ilk "Doyra"- cholg'usining genezisi.***
15. **Sug'diyona – (**4 - m.y.)davrining madaniyat va san'atida **milliy cholg'ular tasnifi.**

16.**Avesto**-*(2700-3000 y. VII-X asr er.avv.) davrining maktablari va cholg'ularining tasnifi.*

17.**Buyuk Qo'shoniylar** (2400.- IV-asr.er.avv.) imperiyasining saroy cholg'u ijrochiligi**. (Darboriy maktabida cholg'ular ijrochiligi san'ati va tarixi). "Rubob" va "Dutor" cholg'usining genezisi.**

18.**Antik –** (I- asr) davrining cholg'ulari tasnifi.

19.**Xorazm-** *(II- asr)**yirik imperiyasi davrining cholg'u san'ati.***

20.**Sosoniylar - (IV-asr) ta'siroti davrining musiqa san'ati: "al- Ud" cholg'usining ijrochilik namoyandalari va tarixi.**

21.**Buxor- xudod (VII - asr boshi) "Chiltor"cholg'usining ta'rifi.**

22.**(VIII-X asr)al- Xorazmiy, Abu Nasr al - Forobiy va Abu Ali ibn Sino** qomusiy olimlarning risolalarida **milliy cholg'ular**ning ***ilk algo- sent tebranish konsepsiyasi va ijrochilik nazariyasi.***

23.**(X- asr) Buyuk Samoniylar** ***davlatining xarbiy va musiqiy cholg'ulari tasnifi.***

*24.***XI-XIII asr,** 12- maqom shakllanishida cholg'ular ansamlining turlanishi.

*25.***XIII- XVII asr boshi, Sohibqiron Amir Temur va Temuriylar** ***davri harbiy va musiqiy cholg'ularining ilk konsepsiyasi.***

*26.**XVII- XVIII asr*** **Shayboniylar davrida saroy cholg'u ijrochiligi va tartiblar**. *"Buxoro yirik mumtoz ijrochiligida (SHashmaqomning to'liq shakllanishi).*

*27.**XIX –asr Buxoro Amirligida saroy cholg'u ansamllari turlari**: Sozandalar faoliyati va tartibli ijrolarda qo'llanilgan cholg'ular.*

28.***1937-1950 yillar totalitar davrida Ashod Ivanovich Petrosyansning*** **labaratoriyasi** va milliy cholgularning oilalarga bo'lininb turlanishi.

29.***XX- asr*** *oxiri* **Mustaqillik davrida** *milliy cholg'ularimizning tiklanishi va yangicha tasniflanishi.*

30. ***S.B. Saidiy*** **" Milliy cholg'ular tarixi: Idiofon,membronofon, Xordofon, Aerofon, Zoomorfologik va Pozoomorfologik cholg'ular ilk genezisi va konsepsiyasi". (cholg'ushunoslik asoslari fani).**

INSTRUKSIYA

Q'adimdan xalq tomoshalari ko'rinishida bo'lib, musiqa va teatr sifatida shakllangan bu san'at doim ijtimoiy hayotga munosabat tusini olgan. Inson turli chegaralarni tuzadi, ammo san'at chegarani bilmaydi: G'arbu Sharqda ham, Shimolu Janubda ham u inson manzaralarini namoyish etaveradi. San'atning mintaqasi ham chegarasizdir!...[1]

I.A.Karimov

MEMBRONOFONLAR GURUHI

JAHONNING ILK CHOLG'USI "NOG'ORA" TARIXI

(cholg'ushunoslik fanining morfologik genezisi musolida)

Musiqa, - jahon ma'naviy siyosatining eng kuchli quroli , u ollohning yer yuziga yuborilgan mo'jizai olami, tilsiz va tengsiz qudratidir !.
Musiqa insonni beshikdan- qabrgacha uzluksiz tarbiyalash,
-sevish yo nafratlanish, kechirish, u yo bu abadiyattirilishiga qodir !!.

S.B.Saidiy.

Jahon xalqlari musiqa madaniyatida, jumladan, Markaziy Osiyo musiqiy hayotida cholg'ularning o'z o'rni bor. Urma cholg'ular uzoq tarixga ega bo'lib, ular asrlar davomida umumjamiyat rivojlanishining barcha bosqichlarida takomillashib, mukammallashgan shaklda bizgacha yetib keldi.

Urma cholg'ularning zarbu-usullaridagi xilma-xil sadolari, inson ruhiyotiga ta'sir qiluvchi ilohiy qudratga ega ekanligi qadimdan ma'lum. Ehtimol, ularning inson hayotiga chuqur kirib borganligi ham shu sabablidir.

Odamzodning muntazam harakatlari muayyan usuliy tartibni tashkil etganligi natijasida urma cholg'ularning paydo bo'lishini ta'minlagan deyish mumkin. Urma cholg'ular sadolari yordamida inson ruhiy olamiga tegishli tahsir

---

[1] . I.A. Karimov. Ma'naviy yuksalish yo'lida. «O'zbekiston»,Toshkent-1997 yil.

o'tkazib kelingan. Borliqning insonga ta'sirida insonning ichki ritmik-usuliy harakatlari ham muhim ahamiyatga egadir.

Ritm madaniyati hayot boshlang'ich asoslaridan biri bo'lib, tarbiya jarayonida alohida o'rin egallaydi. Ritm muayyan shaxsiy yoki jamoaviy harakatlar mukammallashuvining boshlang'ich nuqtasi hisoblanadi.

Ritm – musiqada ma'nodorlik, o'tkirlik, aniqlik, ta'sirchanlik asosiy vositalaridan biri hisoblanadi. Etnopsixolog B.Teplovning ta'kidlashicha, ritm hissiyoti musiqada ichki a'zolar bilan yondosh aloqadorlikda bo'lsa ham, u hali musiqaviy usuliy chekinmadan tashkil topmasdan faqatgina uning paydo bo'lishiga muhim sharoit yaratadi, xolos. Yahni, ritm musiqada muayyan his tuyg'u, zavq, hayajon maromini boshqaruvchi hodisa hisoblanadi. Demak, ritm hissiyoti nafaqat harakat, balki tabiiy tuyg'ularning mavjudligi bilan ahamiyatlidir. O.Apraksina ritm hissiyotini biror bir musiqiy faoliyat [xoh u qo'shiq, xoh cholg'ulardagi ijro yoki musiqa bastalash bo'lsin] uning amaliyotisiz bo'lishi mumkin emasligini ta'kidlaydi. A.Nazarovning fikricha, "Ritm - ibtidoiy inson hayotining asosiy qat'iy turkumi bo'lib, jamoa faoliyatini birlashtiruvchi, unga uyg'unlik bag'ishlovchi yagona vosita hisoblangan. Ritm – nafaqat ijtimoiy jihatdan eng yuqori oliy shakliy vazifa, balki undan ham kengroq ma'naviy vazifalarni bajarib, insonni avlodlar ruhi bilan bog'lovchi muhim omil hisoblanadi».

Madaniyatning tobora rivojlana borishi natijasida odamzodga "CHapak", «Qars», «Tepgi», ijrosi turli xil rasm-rusm, urf-odatlar ifodasi sifatida jalb etilib, bir necha musiqiy ritmlar negizini tashkil etgan, desa ham bo'ladi. Qars ijrolari yakka, guruhli tusda, hatto erkaklarning yog'och-tayoq qurollarida, qars - sado chiqarish uslublari turli xil bahodirona raqslarda ijro maqomini bajarish vazifasini ado etgan.

«So'nggi Ashel» davrida ibtidoiy odamlarning urma cholg'ulari tarkibida "kunda cho'p", "qovoq-cho'p", "bambuk", "paqqildoq" kabi cholg'ular o'rnida qo'llanilgan ashyolar ham mavjud bo'lgan. Bunday ashyolar yordamida erkaklar tomonidan turli ritmlar ijro etilib kelingan.

Ma’lumki, Markaziy Osiyo xalqlari orasida eng qadimgi va keng tarqalgan urma cholg’ulardan biri nog’oradir. Bu cholg’uning asta-sekin mazkur xalqlar, ularning qavm va qabilalari orasida paydo bo’lib, tarqalib ketishida ayollarning o’rni va xizmati katta bo’lgan. Muzlik bosqichi davrida evropaning «Mustg’e» (fransiya g’ori) davrida g’orlar ichida yashab, o’z uy yumushlarini shu yerning o’zida bajarishgan. Ayollar cholg’u yasash maqsadida emas, balki kiyim tayyorlash maqsadida xayvon terisiga ishlov berganlar, so’ngra uni xumsimon katta yog’och kundaga quritish uchun tashlab qo’yganlar. G’orlardagi quruqlik va issiqlik tahsirida yog’och kundalarga terining yelimsimon moddasi yopishib qolishi natijasida qurishi ham tezlashgan. Oqibatda, kovak kundaga yopishgan teri haqiqiy nog’orasimon sas chiqarib, diqqatni jalb etgan holda urma cholg’u mavqeini egallab qolgan.

Demak, jahon hamjamiyatining eng sevimli va sozlarining ilk piri hisoblangan “HOG’ORA”- cholg’usi ayollar tomomidan tassodifan paydo bo’lgan cholg’u hisoblanib, uning tarixiga 100- ming yil bo’lib o’tdi va morfologik genezisi tariximizda muxrlandi deyish mymkin. Xuddi shunday kiyimga mo’xtojlik davrida yuzaga kelgan deyish ham mumkin.

O’zbekistonning Surxondaryo viloyati Teshiktosh g’oridan topilgan toshdagi haykalcha tasviri nog’ora cholg’usining Mavorounnahr zaminida ham keng qo’llanilganligidan dalolat beradi.

Ikkinchi cholg’uning tarixiga 11- mimg yil bo’lib o’tgan, bu AEROFON GURUHINING **“NAY”**- cholg’usidir.

Uchinchi cholg’u 5- mimg yillik tarixiga kelib ilohiyot bilan bog’lanuvchan, differensial qo’zg’alishlarga sababchi va jahon mo’jizalaridan biri sanalgan **“DOYRA”** – cholg’usidir. Ushbu cholg’uning nomoddiy qo’llanishi 8-mingyilliklarga borib taqalsa-da, ammo faktologik tarix mavjud emas. Faqatgina 5-mingyillik tarixida cholg’uning sirlari filologik jixatdan ma’lum bo’lib, dalil sifatida ijro sirlari haligacha ochilmasdan qolgan. Ya’ni, ruhiyyot bilan bog’lansa-da, undagi ijrochiga ayyon bo’lgan sirli usul “shohzarbligida” ruhiy xastaliklar

davolanib kelinganligi haqida faktologik ma'lumotlar mavzud bo'lib, ushbu cholg'u haqida keyingi davom maqolada izox beriladi.

O'zbek xalq cholg'ulari orkestri va uning partiturasi, ijrochilik imkoniyatlari rivojlanib, repertuarning asta-sekin boyib borishida xizmatlari singan musiqa sa'ati arboblari haqida. Shu orkestr uchun partitura ko'rinishining shakllanishi.

1. **IDIOFONLAR-** (jarangli, shovqinli,dag'al – bir tonli tovush xususiyatiga ega nomusiqaviy cholg'u buyumlari);
2. **MEMBRONOFONLAR-** (memdrasiyasi keng, teri yo sunniy plastitk tortilgan urma zarbli cholg'ular);
3. **XORDOFONLAR** – (xromatik sozlanishga ega; mizrob, kamon, noxun, noxunsher va tirnab chalinadigan cholg'ular,);
4. **AEROFONLAR** – (puflama, nafasli cholg'ular);
5. **ZOOMORFOLOGIK** – (hayvon va parrandalar suyagi, shoxi, qanot – suyagi, qanot - kifti);
6. **POZOOMORFOLOGIK** – (suvenirli, hushtak, churrak, bulbulcha, ayiqcha va boshqalar).

Muallifning ko'p yillik ilmiy izlanishlari diqqatida Sohibqiron Amir Temur va temuriylar davri harbiy cholg'ularining jahon standartlariga xos tizimi, zamonaviy tasniflanish va turlanishi **ilk marotaba yirik konsepsiya**siga erishgan bo'lib, bular:

1. **Idiofonlar:** (bir tonli shovqinli va dag'al-jarangsimon nomusiqiy cholg'ular);- Jarros (charos), jon, g'o'la, sanj, zanjir, g'ul-g'ul.

2. **Membranafonlar:** (teri tortilgan keng to'lqinli urma zarbli cholg'ular);- noqur, doyra, dov, daff, dapp, ko's, tabira, katta va kichik rez nog'oralar, alohida chindoul [tulumbas], dovul, duhul [duhol], qo'shnog'oralar [katta va kichik nog'oralar], tablak, tabllar, nodir, naqkoi, kovarga [kobarka].

3. **Xordofonlar: (**xromatik sozlanuvchi musiqiy cholg’ular);- Qonun, chang, tanbur, tambur-dilkash, g’ijjak, sitor, rubob, manzur, arfa [lyutna, siqor], chig’g’ak, xuchir va turli xil Afg’on va Pokistonga yaqin tojiklar cholg’usi.

4. **Aerofonlar:** (nafasli- puflama cholg’ular), nafir, sur [tirsakki karnay qattiq qayrililgan], qoranay [hozirgi karnay], nayi-Rumiy, surnaylar turi, shon, chabchig’, dunay, safednay, siyoxnay, dukat, sonfur va hokazo cholg’ularni tashkil etgan.»

5. **Zoomorfologik:** (hayvon shoxlari va suyagidan hamda dengiz tabiiy jonzodidan iborat bir tonli dag’al va keng akustikadan iborat puflama cholg’ular);- bug’, burg’u, shoxfar, gong, dengiz chig’anog’i;- dan iborat bo’lgan.

6. **Pozoomorfologik:** (askarlar tomonidan “Gild”, “donak” va “suyak”-dan tayyorlanadigan minatyura va sovg’a uchun yasalgan turli xil shakllardagi cholg’ular va multi-ansambllar);- churrak (olxo’ri donagidan tayyorlangan), bulbulcha, toycha, dev, xo’rozcha va boshqalar esa gilddan yasalgan. [2]

Chunonchi, tarixchi an-Nasaviy keltirgan ma’lumotga qaraganda Xorazmshoh Alouddin Muhammad saroyida o’tkazilgan tantanalarda, turli mamlakat va viloyatlarning asir olingan 27 hukmdori saf tortib, nog’oralarda «Nubai Zulqarnayn»[3] usulini chalib turishgan .

“Inson,-yumushlari birla o`tar, qayg’ulidir bu damlar,
ne oldindan qo`ysang maqsad, sabring erishtirar unga albat!.
Umring o`tsa tanhoyu na-kor, na-xotirot ul- qaytari zamon,
- bilgin!, qabring ham unda bekor!!” S.B.Saidiy.

I N N O V A S I Y A

Musiqa- u yo bu mavjudodlarning qon semantikasi bilan bog’liq- borliq va ajdodlar ruhiyyatini bir- birovi bilan bog’lovchi ma’naviy omil sifatida, badiiyyat amaliyotining ruhiyyatshunoslik tilidir!. S.B. Saidiy.

---

[2] . С.Саидий “Марказий Осиё маданиятида урма чолғулар (ўзбек ва тожик мусиқа анъаналари мисолида)”. “мусиқа” нашриёти.Тошкент.2008. 32-бет.

[3] «Зу-л-қарнайн» - ривоятларда келтирилишича, Александр Македонский саройи дарвозасининг иккита шохи бўлиб, шу икки шох сабаб у «Зу-л-қарнайн» [«икки шохли»] деб лақаб олганди. Бошқа ривоятларга қараганда, Искандар [Александр] бошидаги дубулғанинг [шлем] иккита шохи бўлган. S.B.Saidiy.

Talabani kasbiga xos bilimini rivojlantiruvchi o'yinlar "Insert usuli"

CHOLG'U ERGOLOGIYASI - "cholg'u yasash uchun qo'llaniladigan xom ashyo va buyumlardan tortib sozlagunga qadar, - deyiladi." S.B.Saidiy.

Insert - samarali o'qish va fikrlash uchun belgilashning interfaol tizimi hisoblanib, mustaqil o'qib-o'rganishda yordam beradi. Bunda ma'ruza mavzulari, cholg'ular haqida zamonaviy tasnif va ergologiyasi, diopozoni, qo'llanish sohasi, kitob va boshqa materiallar oldindan talabaga vazifa qilib beriladi. Uni o'qib chiqib, «V; +; -; ?» belgilari orqali o'z fikrini ifodalaydi.

1 - ilova. **Matnni belgilash tizimi**

(v) - men bilgan narsani tasdiqlaydi.

(+) - yangi ma'lumot.

(-) - men bilgan narsaga zid.

(?) - meni o'ylantirdi. Bu borada menga qo'shimcha ma'lumot zarur.

Jahon standartlari cholg'ular tasnifi	V	+	-	?
Idiofonlar	**Qayroq**			
Membronofon		**Kongo**		
Xordofon			**Manzur**	
Aerofon				**Sur**
Zoomorfologik va Pozoomorfologik	**Burg'u**			**Ishqiriq**
Afrotrop va Fergantrop		**Afrika**		**Farg'ona**
Poleolit, Shell, Ashel, so'ngi Ashel	**Paqildoq**			
Madlen va Mezolit	**Nog'ora**			
Neolit va Eneolit, temir bosqichlari		**Nay**		

O'tkazilgan sana: "15 "__05.2013__

2-**ilova**

“Cholg’ushunoslik”
Jahon standartlari tasnifi instruksiyasi

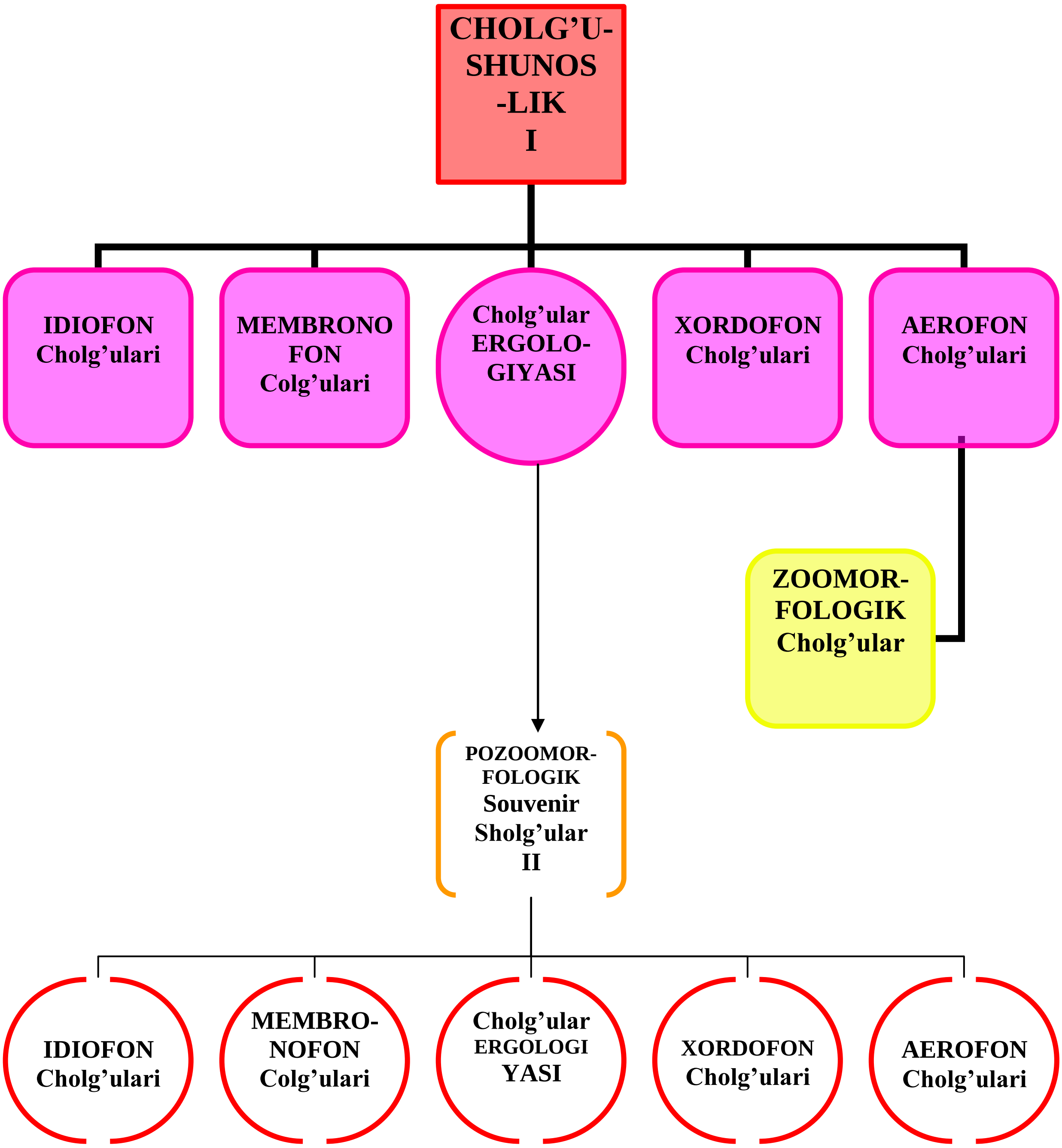

3-ilova

Cholg'ushunoslik fanining fanlararo bog'lanish tarmoqlari

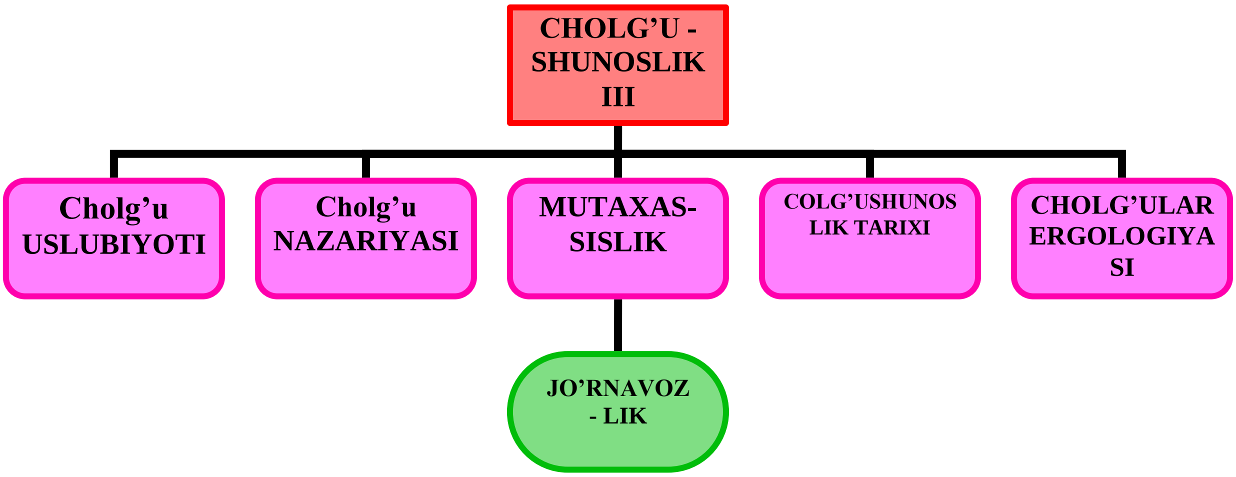

5-ilova

Cholg'ushunoslik ORKESTR va ANSAMBL turlanishida

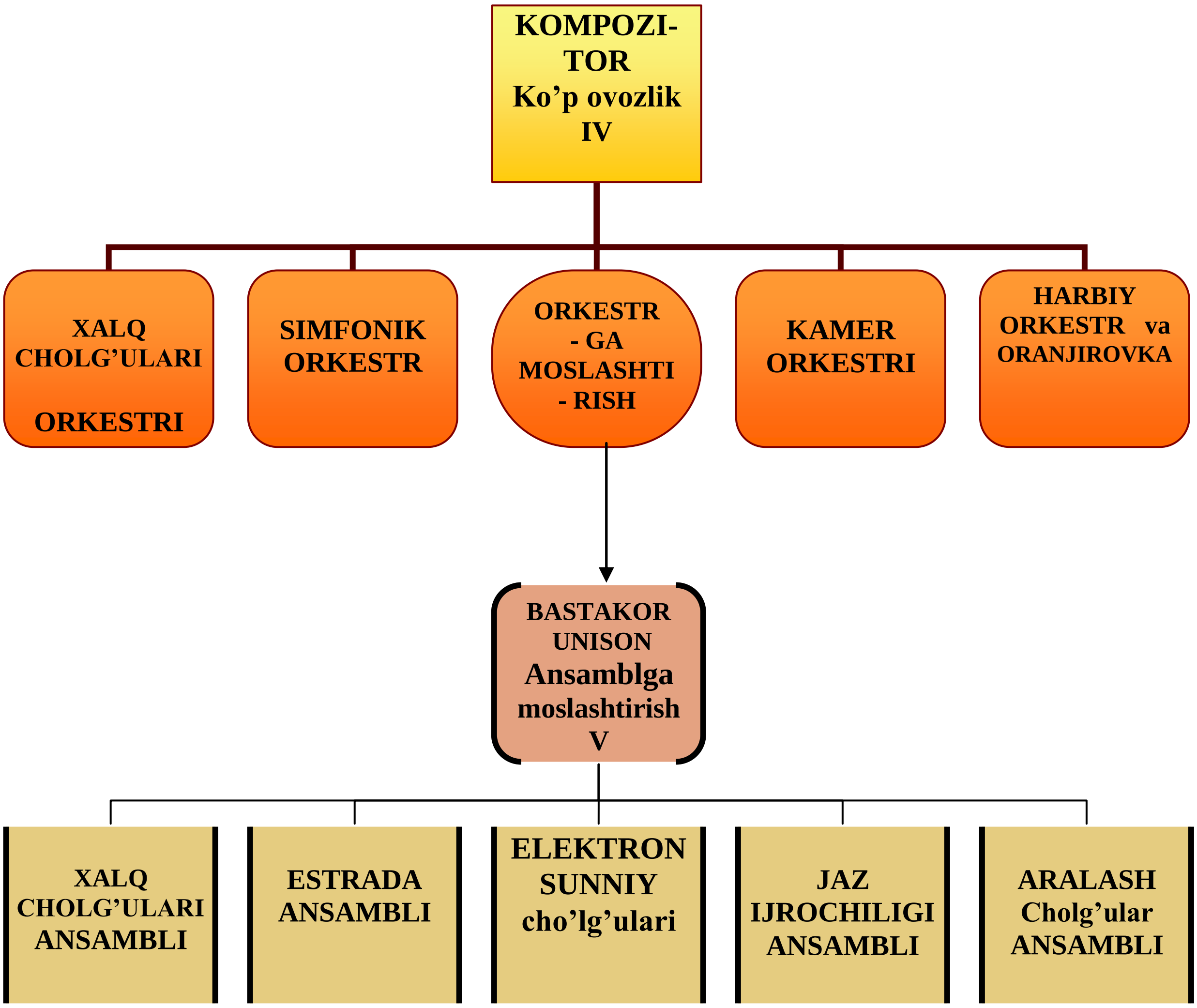

5-ilova

CHOLG'ULARGA MOSLASHTIRISH va QAYTA ISHLASH

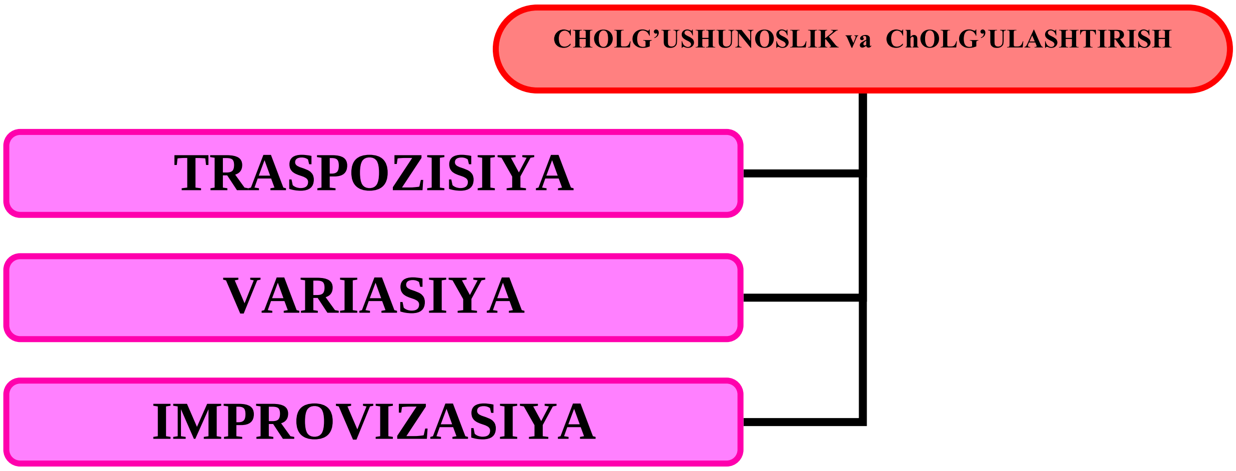

ORKESTR va ANSAMBLLARGA MOSLASHTIRISH

6-ilova

PAST va YUQORI AKADEMIK IJRO TUZULISHLARI

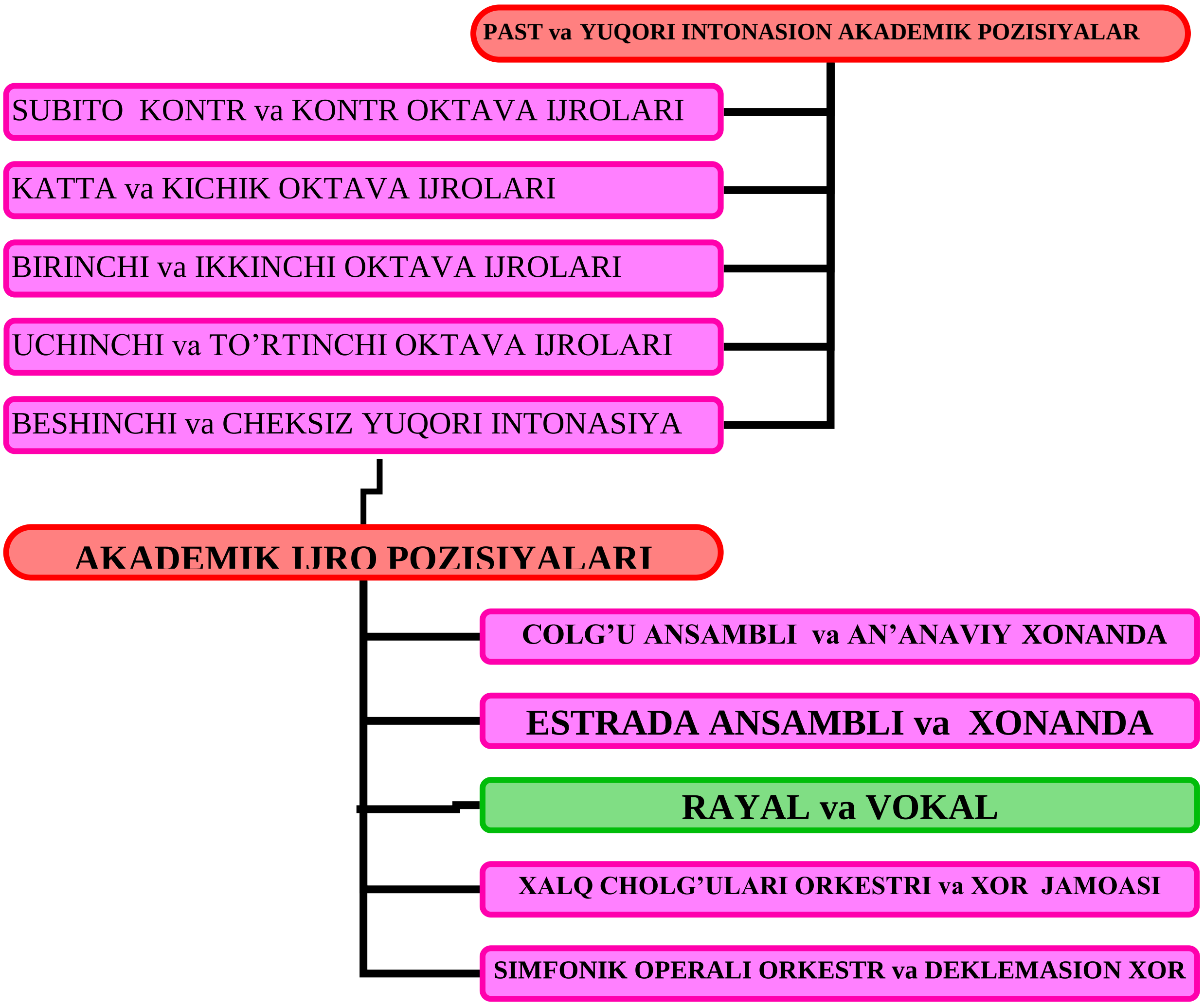

7-ilova

Milliy cholg'ular va ularga qo'shib ijro etiladigan IDIOFONLARda "izla-o'yla –top" o'yini.
O'yin instruksiyasi:

1. O'yin 5-ga bo'lingan bitta gurux bilan boshlanadi. Gurux soni 25 ta bo'lsa, demak 5 ta guruxchalarga bo'linib boshlanadi.
2. Slaytdan o'rin olmagan cholg'ular bilan davrani to'ldiring ;
3. Milliy cholg'ularga tegishli bo'lmagan cholg'u nomini kiritgan o'yindan chiqadi!;
4. Har bir cholg'u nomini kiritgan guruxchaga 1 – ball belgilanib, eng yuqori ballga erishgan g'olib hisoblanadi. Misol: 4- ta cholg'uga 4- ball, 10- ta cholg'u nomiga 10 ball belgilanib boriladi. G'olib 10 daqiqada hal bo'lishi shart!.
5. davrada 16 xil cholg'ularimiz nomlari keltirilgan bo'lib, qolgan cholg'ular va idiofonlardan iborat 15- tasi o'yinga kiritilmagan, bular;

Davradan o'rin olmagan cholg'ular va idiofonlar tasnifi; 1.“qo'sh-nog'ora”, 2.“tablak”, 3.“changqovuz”,4. “bo'lamon”, 5.“G'ijjak”, 6. “Dutor Kontra bas”, 7.“ rubob prima”, 8.“dutor sekunda”, 9. “ chang bas”, 10. “ qoraqalpoq – qobuzi”, 11.“ nay pikalo” 12.“safoil”,13. “qayroq”, 14.“zanglar”,15. “qoshuq”, “al-ud”.

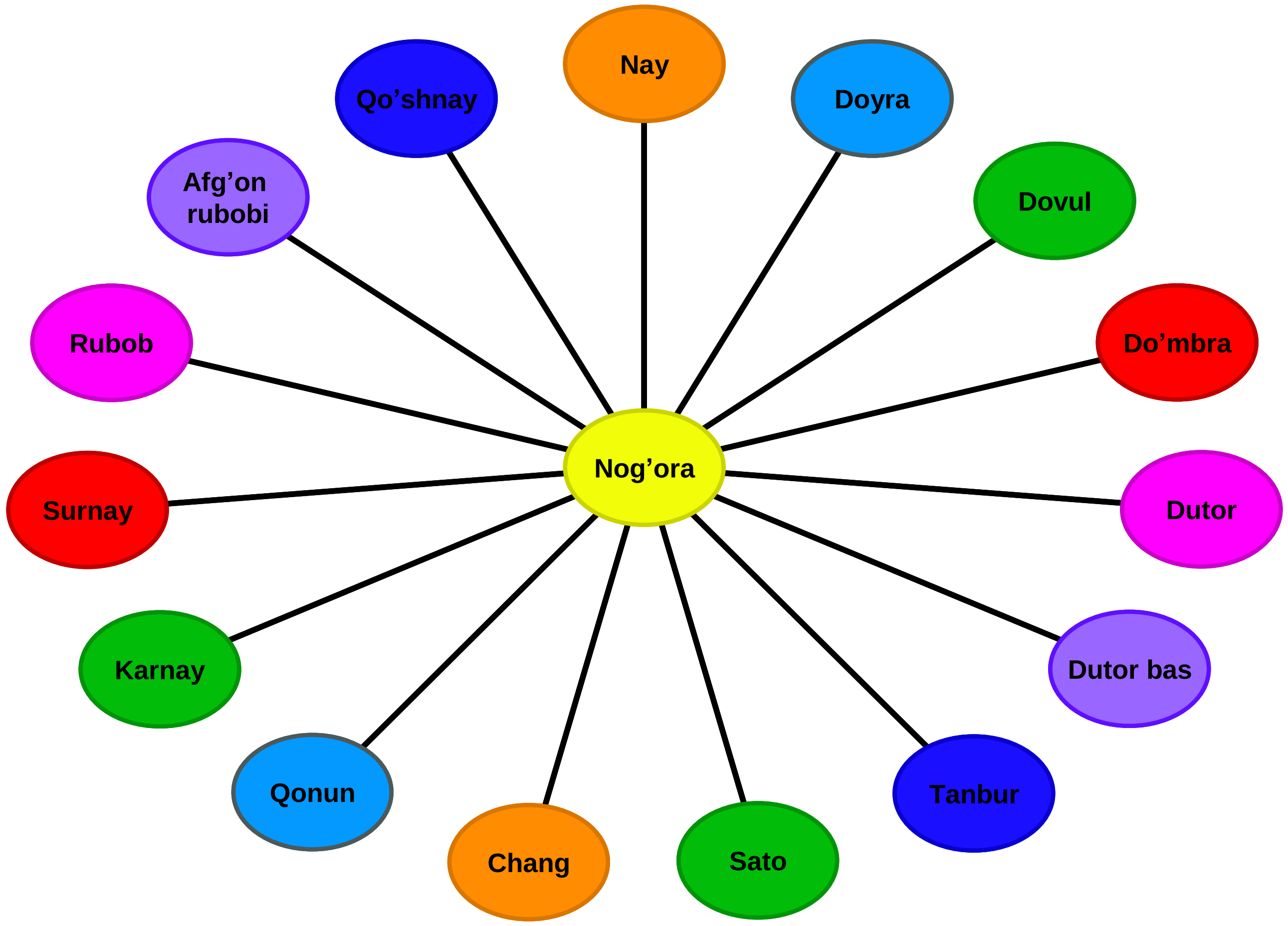

8-ilova

Ushbu katakchalarni qolgan cholg'ulalar bilan to'ldirining ?.

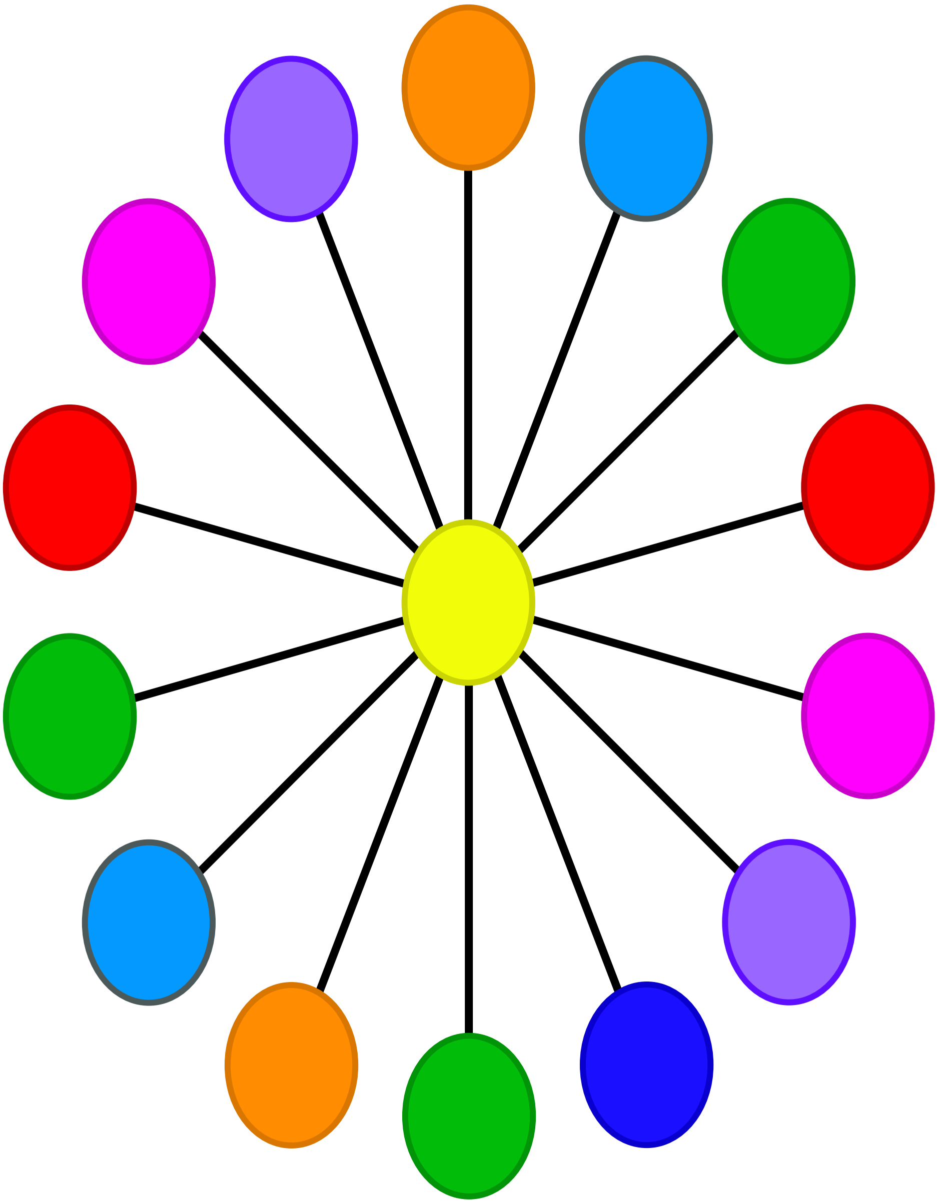

9- ilova

«Cholg'u ijrochiligi» darslari jarayonida O'zbek xalq cholg'ularini «Klaster» (*Tarmoqlar*) ta'lim texnologiyasida qo'llanilishi

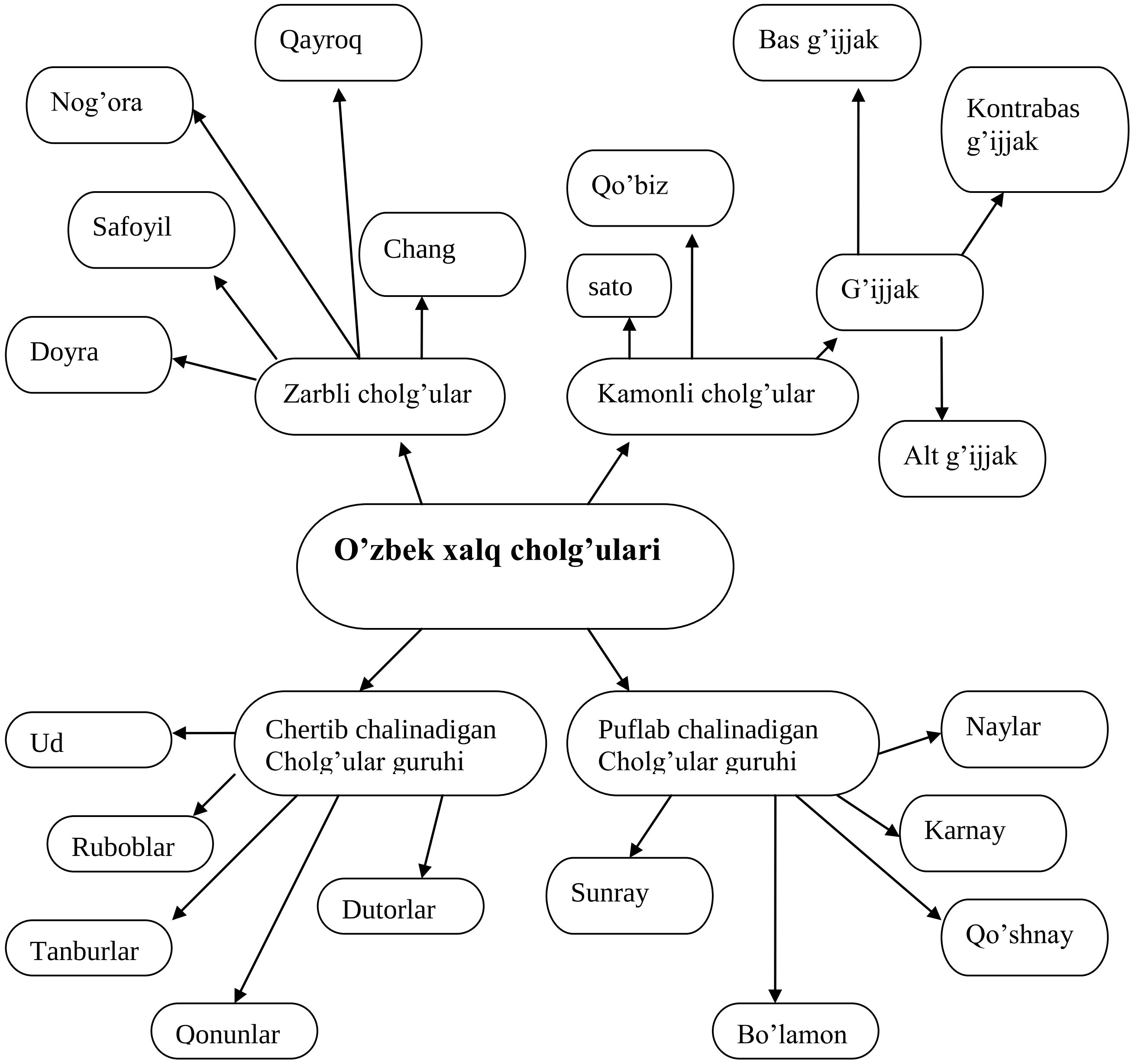

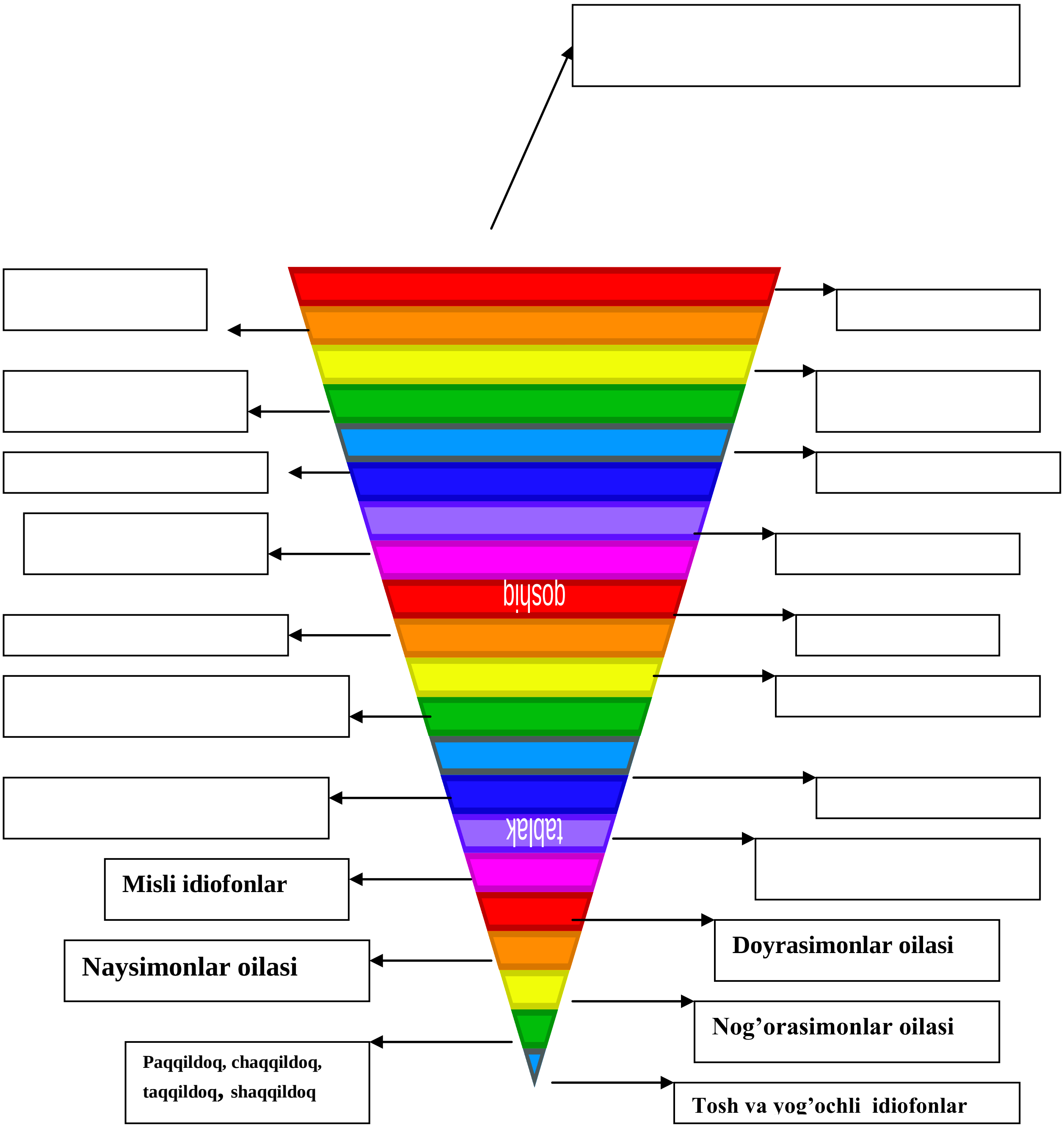

TALABALAR DIQQATIGA: Tarix bosqichlarida paydo bo'lgan jaxon cholg'ularini genezIsiga qarab falsafaviy tuzilgan katakchalarni to'ldirining ?.
11-12 ilovalar

13- ilova

Jaxon cholg'ularining tarix bosqichlarida paydo bo'lgan g e n e z I s i

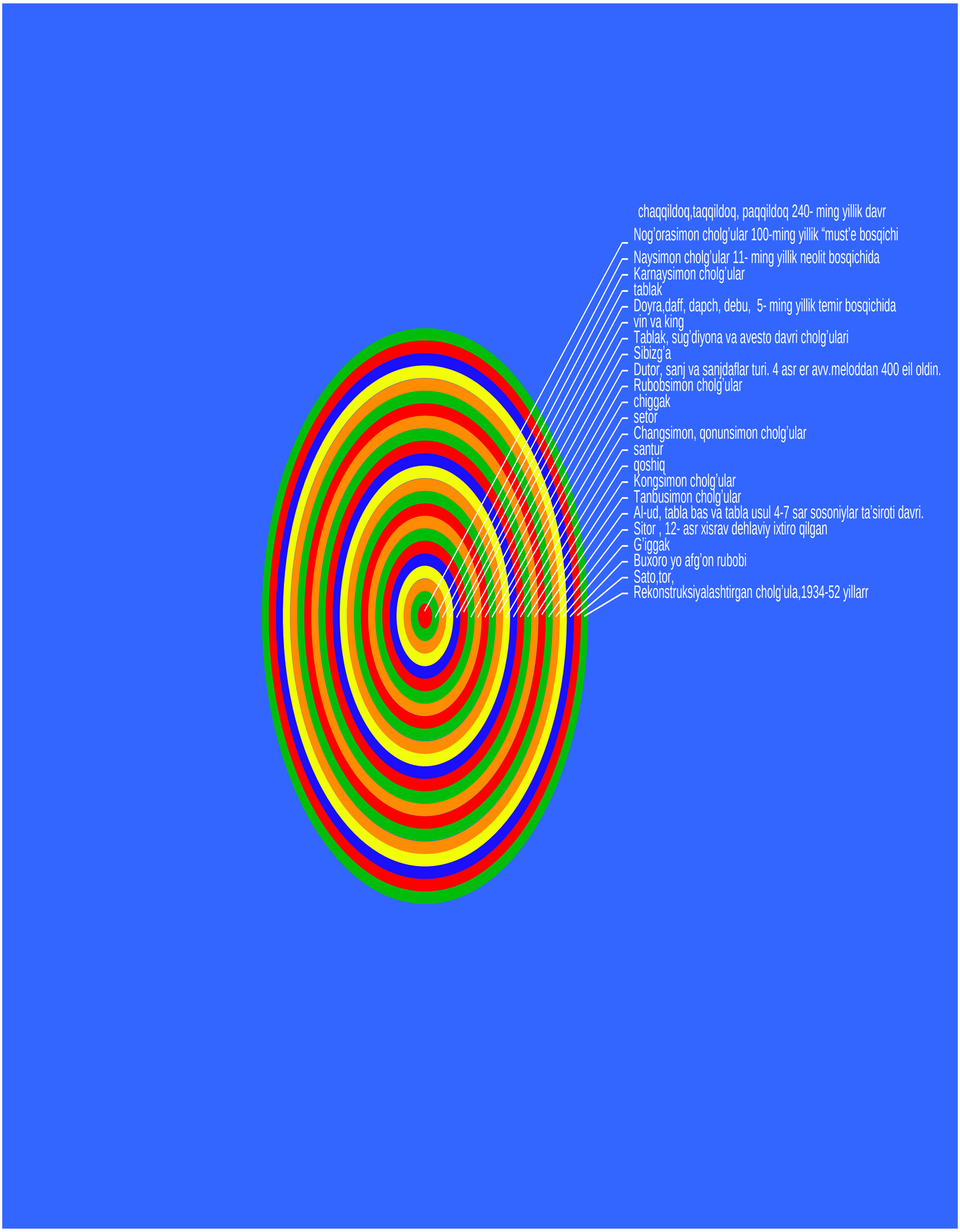

O'zbek xalq cholg'ularining orkestr tartibida joylanishi
60 - nafar ijrochining joylanishi

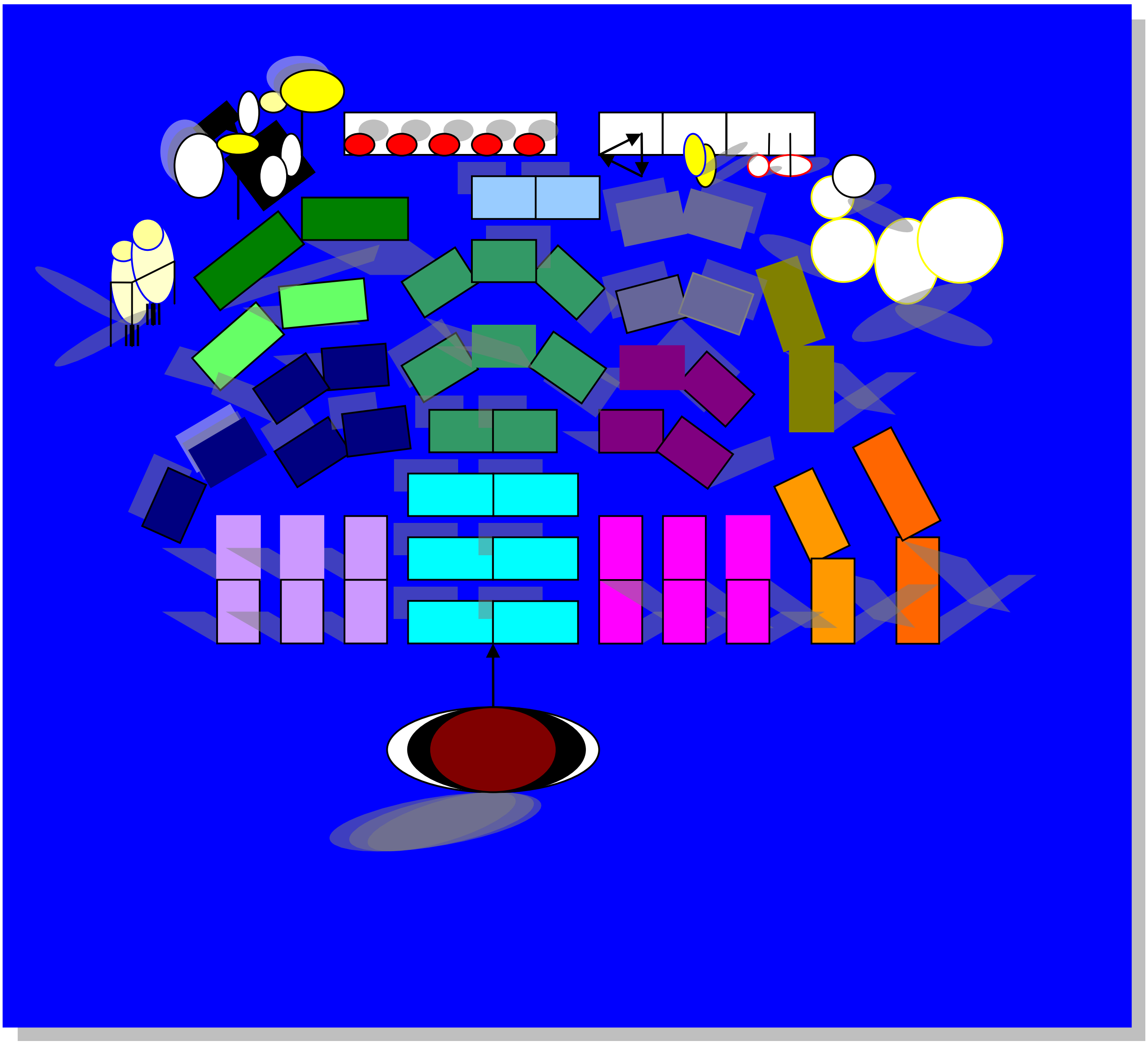

14- ILOVA

O'ZBEK XALQ ORKESTRI JAMOASINING TUZULISHI

Cholg'ular joylanishini guruxlariga qarab nomlarini keltiring ?

Har bir guruxni bir- birovidan ajratilgan xolda rangli tasvir qo'llang?

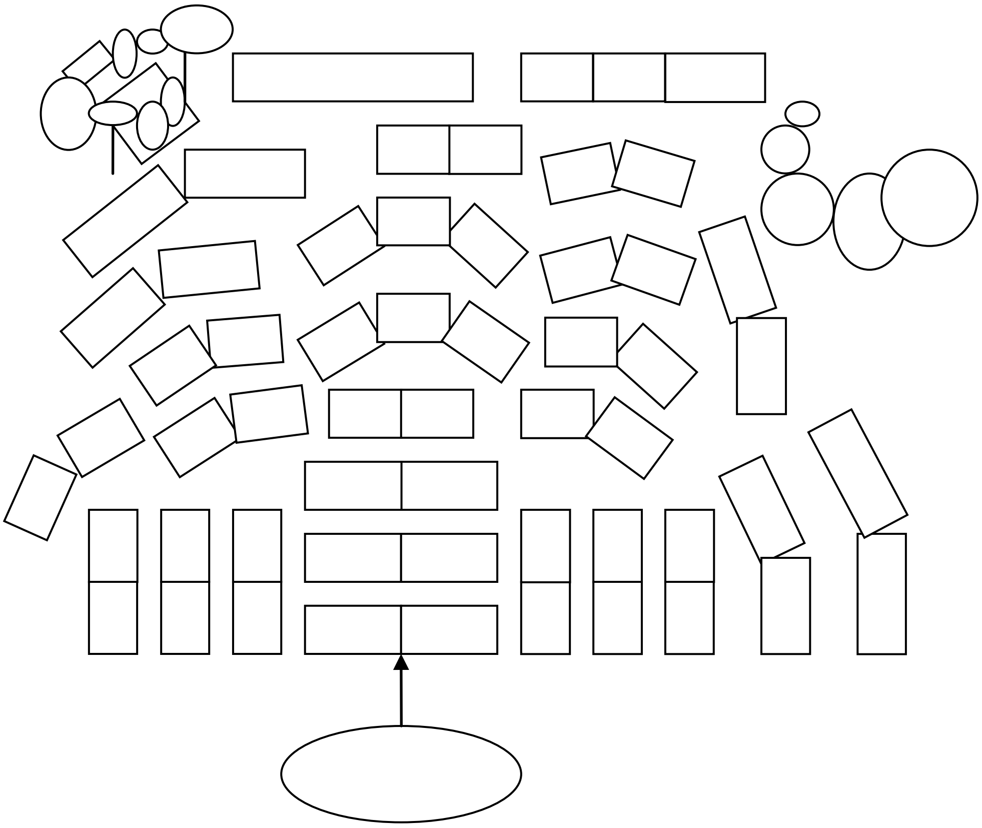

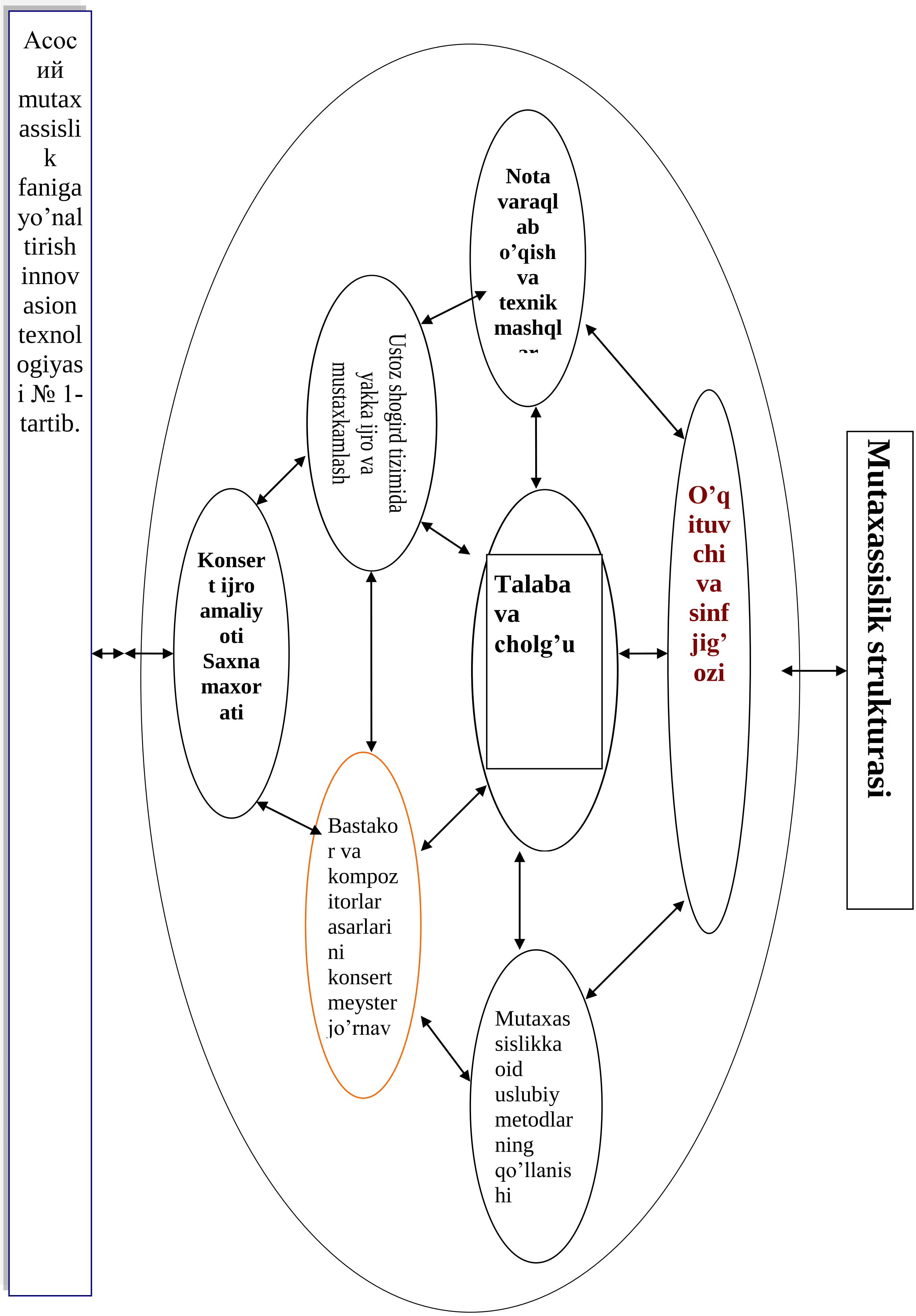
Асосий mutaxassislik faniga yo'naltirish innovasion texnologiyasi № 1-tartib.
Mutaxassislik strukturasi
Nota varaqlab o'qish va texnik mashqlar
Ustoz shogird tizimida yakka ijro va mustaxkamlash
Konsert ijro amaliyoti Saxna maxorati
Talaba va cholg'u
O'qituvchi va sinf jig'ozi
Bastakor va kompozitorlar asarlarini konsert meyster jo'rnav
Mutaxassislikka oid uslubiy metodlarning qo'llanishi

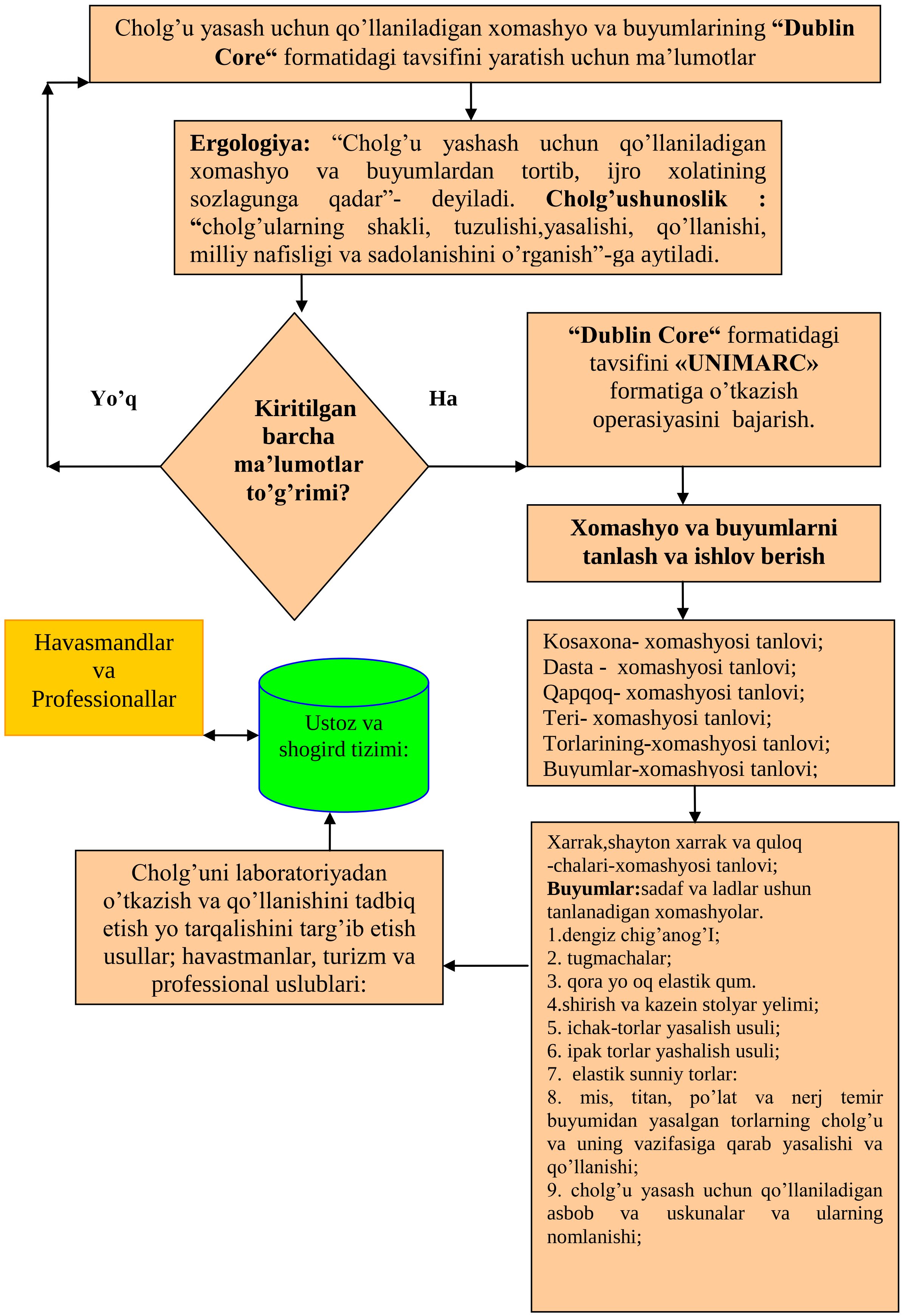
Cholg'u yasash uchun qo'llaniladigan xomashyo va buyumlarining "Dublin Core" formatidagi tavsifini yaratish uchun ma'lumotlar
Ergologiya: "Cholg'u yashash uchun qo'llaniladigan xomashyo va buyumlardan tortib, ijro xolatining sozlagunga qadar"- deyiladi. Cholg'ushunoslik : "cholg'ularning shakli, tuzulishi,yasalishi, qo'llanishi, milliy nafisligi va sadolanishini o'rganish"-ga aytiladi.
Yo'q
Kiritilgan barcha ma'lumotlar to'g'rimi?
Ha
"Dublin Core" formatidagi tavsifini «UNIMARC» formatiga o'tkazish operasiyasini bajarish.
Xomashyo va buyumlarni tanlash va ishlov berish
Havasmandlar va Professionallar
Ustoz va shogird tizimi:
Kosaxona- xomashyosi tanlovi;
Dasta - xomashyosi tanlovi;
Qapqoq- xomashyosi tanlovi;
Teri- xomashyosi tanlovi;
Torlarining-xomashyosi tanlovi;
Buyumlar-xomashyosi tanlovi;
Cholg'uni laboratoriyadan o'tkazish va qo'llanishini tadbiq etish yo tarqalishini targ'ib etish usullar; havastmanlar, turizm va professional uslublari:
Xarrak,shayton xarrak va quloq -chalari-xomashyosi tanlovi;
Buyumlar:sadaf va ladlar ushun tanlanadigan xomashyolar.
1.dengiz chig'anog'I;
2. tugmachalar;
3. qora yo oq elastik qum.
4.shirish va kazein stolyar yelimi;
5. ichak-torlar yasalish usuli;
6. ipak torlar yashalish usuli;
7. elastik sunniy torlar:
8. mis, titan, po'lat va nerj temir buyumidan yasalgan torlarning cholg'u va uning vazifasiga qarab yasalishi va qo'llanishi;
9. cholg'u yasash uchun qo'llaniladigan asbob va uskunalar va ularning nomlanishi;

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yhati

1.Kitob, monografiya va to'plamlar

1.1. Artsixovskiy A.V. Arxeologiya asoslari.- T.: O'qituvchi, 1970.– 278 b.

1.2. Vizgo T.S. Ocherki Istorii Muzqkalg'noy kulg'tur Uzbekistana. Vipusk 1.- T.: Muzqka, 1968.– 269 s.

1.3. G'ofurov B.G. Istoriya Tadjikskogo naroda. Izdanie vtoroe.- D.: Irfon, 1952.– 188 s.

1.4. Egina N. Ritmika o role ritma v vospitanii.- M.: Goslitizdat, 1927.- 210 s.

1.5. Karomatov F. Ispolg'nitelg'skie traditsii muzikalg'nox kulg'tur narodov Blijnego i Srednogo Vostoka v usloviyax sovremennosti // Traditsii muzqkalg'nqx kulg'tur narodov Blijnego, Srednego Vostoka i sovremennostg'.- M.: Sovetskiy kompozitor, 1987.

1.6. Karimov B. Falsafa vahz matnlari.- T.: Fan, 1995.– 239 b.

1.7. Kosakovskaya I.E., Hakimov A.A. Evolyutsiya ornamentniki v keramike b

1.8. Sentralg'noy Azii. Genezis, semantika, stilg'.- M.: Iskusstvo, 1974.- 310 s.

1.9. Farmet H.G. Islam. –Musikgeschichte in Bildern. –Lei'zig, s.a.Bd 3. Lfg.2.- 196 r.

1.10. Saidiy S.B. Markaziy Osiyo madaniyatida urma cholg'ular (o'zbek va tojik an'analari misolida)./.diss.s.f.n.O'z. B.A.S.I.T.I.(arxiv).

2. Qo'lyozma va arxiv materiallari

2.1.Saidiy S.B. Temuriylar davri cholg'ulari. //J. MOZIYDAN SADO, - Toshkent, 2004. №4(24). 26-27 b.

3. Avtoreferat va dissertatsiyalar

3.1. Nazarov A.F. Mumtoz iyqoh nazariyasi. Sanhatshunoslik fanlari doktori ilmiy darajasiga dahvogar dissertatsiyasi.- Toshkent.- 1996.

3.2. Saidiy S.B. Markaziy Osiyo madaniyatida urma cholg'ular (o'zbek va tojik an'analari misolida)./.diss.s.f.n.O'z. B.A.S.I.T.I.(arxiv).